

Ribnjak je živio za Kalnik

U prve ustaničke dane, kad su se nadomak Kalnika već našli u šumi Vitanovići predvođeni Posavcem, Cvetušićem i ostalim komunistima iz Osijeka i Križevaca — Ribnjak još nije mijenjao način svog života. U 33 domaćinstva živjelo se jedino od zemlje i za zemlju, te su sve brige završavale oko mogućih kiša i ljetine koju je te 1941. godine trebalo ubrati.

Udaljeni od glavnih puteva i većih mjesta, onako po strani na obroncima kalničkog gorja, posljednji su od pamtivijeka saznavali za sve što se zbiva van njihovog kraja. Ali tih ljetnih mjeseci nešto se uvuklo i među njih, neka zla slutnja da se više neće mirno živjeti.

Čudno im je bilo da su se vratili njihovi vojnici s ratišta bez ispaljenog metka, sačuvanog oružja i kapitulirane zemlje. Nijemci su već bili u Križevcima, Koprivnici i Ludbregu, a njihovi dotadašnji susjedi obukli su uniforme tzv. nove ustaške države.

Iako nitko nije želio o ničem najgorem razmišljati — tamni oblaci su se nadvili i nad ovaj dio kalničkog živilja. Logori, ubojstva, hapšenja — vječno im je prelazio strah preko lica. A kad im je do klijeti stigla Mileva Cvetušić, Miloš Vitanović i desetak boraca prve kalničke partizanske grupe, znalo se da mira više ne može biti.

Prihvatili su ih kao da su godinama zajedno proveli u istoj partijskoj ćeliji koje do tada u Ribnjaku i nije bilo. Svakodnevno su im donosili hranu, otvarali klijeti i prikupljali podatke da bi izbjegli zamke i potjere. No, pazili su i na njih.

Ustaše iz Ludbrega stigle su jednog dana na prepad. Dovedi su ih braća Breleckovići odmah do Steve Šuke čija je klijet pružala gostoprimstvo kalničkim partizanima. Hapšeni su i drugi. Pale su i prve žrtve Ribnjaka: Stevo Milisav i Jovo Šuka. Bilo je proljeće 1942. godine.

Stalna hapšenja i proganjanja kao da su među Ribnjačanima stvorila inat. Nestalo je straha. Borci Kalničkog partizanskog odreda spuštali su se k njima kad je god ustrebalo, pa i danju. Uvijek ih je čekala hrana, odjeća i provjereni podaci. U 33 ribnjačka doma partizani su dobili 33 jatačka gnijezda!

Staro i mlado počelo je vjerovati u bolje sutra i pobjedu. Nije bilo druge nego se pripremiti za ono što će naići, da bi bili spremniji i čvršći. Stoga je formiran i Mjesni narodnooslobodilački odbor, prvi u ovom dijelu zemlje.

Bilo je to u jesen 1942. godine. Ubrzo iza toga Ribnjak je postao sjedište i Općinskog narodnooslobodilačkog odbora — za Sv. Petar, Ve-

liki Poganac, Sokolovac i druga okolna mjesta.

Radilo se organizirano. Znalo se tko treba i gdje prikupljati hranu, osigurati vezu onima koji su stizali u partizane ili pronaći skloništa za borce. A raspoređivani su i ribnjački domovi za smještaj ranjenika, apoteka, komandi, radionica — nije bilo kuće koja nije pružila utočište.

Proljeće 1943. godine Ribnjačani su dočekali s partizanima. Bili su tih mjeseci više s njima nego bez njih. Krile su ih okolne šume, a i provjereni mještani. Nije bilo djeteta i starca kojemu bi pala na pamet izdaja!

U ljeto te iste godine stigao je u Ribnjak Miloš Vitanović, provjereni borac, prvi kalnički partizan, komunist. Stigao je s još četvoricom šutljivih i tajanstvenih pratilaca. Danju su odlazili u obližnje šume, noću se vraćali. Nitko nije znao što rade i dokle će tu biti.

Ali ova ćudljiva grupa dobro je znala pošto je došla, a još bolje zbog čega se krije. Miloš je dobio točan zadatak i uputstva.

Dotadašnji neustrašivi borac, jurišnik, mjesecima se povlačio po bolnicama zbog rana i tifusa. Kad je izašao nije mu preostalo drugo nego da se prihvati pozadinskog rada. Još je bio bez snage za nešto napornije.

— Bio je i to odgovoran posao. Znao sam to od prvog trenutka kad su me pozvali u Okružni komitet KPJ. Na Kalniku treba iskopati zemunice za ranjenike i materijal, u prvom redu hranu. Pronaći mjesto gdje se to može sigurno urediti uz suradnju samih mještana. Tako su mi rekli u Komitetu. Dobio sam sva ovlaštenja da izaberem i suradnike. Izravno sam za izvršenje zadatka bio odgovoran Komitetu.

BUNKERAŠKA ČETA

Tako je Miloš Vitanović tog ljeta krenuo za Ribnjak. Došao je ovdje jer je dobro poznao okolna brdašca, šumarke i proplanke, a i same ljude. Već tada bi stavio ruku u vatru za svakog Ribnjačana da neće vidjeti ono što vidi, niti čuti što čuje.

A takvi ne izdaju!

Četrnaest je dana krstarilo oko Ribnjaka, tražio najbolje terene. Tek tada je iskopana prva lopata.

— Tražili smo jarke i uvale. U brdu bi kopali bunker, zemlju polagali po uvalama, a potom je prekrivali lišćem i mahovinom. Neke od bunkera dograđivali smo drvetom. Dopremali smo ga uvijek iz udaljenijih šuma, nikad od tamo gdje smo kopali bunkere.

Jedno od mjesta gdje su bili bunkereri kod Ribnjaka

U početku je to radila ista petorka pod stručnim vodstvom Dušana Rašića. A i sam Miloš je nešto znao o bunkerima, onoliko koliko je spoznao u Slavoniji boraveći po bolnicama. No, vidjelo se da sami neće moći sve obaviti.

Tada je Vitanović krenuo za suradnicima. Išao je od jedinice do jedinice, s posebnim ovlaštenjem, uzimao je odabrane. Dobar dio iz samog Ribnjaka.

Kopali su dalje bunkere. Bilo je mnogo posla, jer je sve trebalo sakriti od oka znatiželjnika.

Ulaze su pokrivala drvena vrata, obložena zemljom, travom i granjem. Između Ribnjaka, Rasinjice, Radeljeva Sela i okolice Ivančeca iskopane su 32 zemunice — od ljeta 1943. godine do kraja rata. Svega pet ih je neprijatelj otkrio!

U Curinom Potoku, gdje se smjestila partizanska bolnica, radile su se i zemunice za ranjenike. Neke od njih nikada nisu bile ni korištene. A one druge s materijalom — prepunjene.

— Što sve nije bilo u njima!

Danas se još čudi Miloš Vitanović. Nakon oslobođenja Lepoglave i dijela Zagorja trebalo je smjestiti ratni plijen, ne mali. Tada se nije biralo što će se uzeti. Uzimalo se sve što se i zarobilo. Pala je odluka da se na Kalniku izgrade zemunice koje će prihvatiti taj plijen i dalje ga slati za Slavoniju.

Danima se dopremalo kolima do Ribnjaka. Tu su se kolone transportera zaustavljale. Kojne su prihvaćali bunkeraši i mještani, te se materijal otpremao od bunkera gdje je spreman po zemunicama.

Svaka zemunica drugi materijal. O svemu je vođena evidencija zaduženja — točno se znalo u koji je bunker što ušlo i koliko.

Knjige su vodili skladištar Stevo Stanković i komesar Miloš Vitanović. Sve je upisivano sa šiframa koje su se mogle odgonetnuti još samo u Okružnom komitetu KPJ Varaždin.

Najviše se pazilo na oružje i municiju. Za te bunkere znalo je svega pet do šest boraca iz čete i nitko više. Tako je bilo i s arhivom koji se čuvao kao oko u glavi.

Kad je 7. studenoga 1943. godine oslobođena i Koprivnica — za bunkeraše nije bilo odmora. Stizale su nove kolone — vagoni papira, pšenice, bakrene žice, bicikla, plugova, šećera. I oni najveći bunkeri od četrdesetak metara dužine i tri širine brzo su se popunjavali. Dio materijala trebalo je pohraniti izvan njih. Benzin i nafta zakopavani su u bačvama po okolnim šikarama, a često i sanduci s pšenicom.

Stigli su i topovi. A kad je trebalo uzmaći pred naletom neprijatelja Miloševa četa ih je onesposobljavala. Nišanske sprave i municija pospremljeni su na seosko groblje — u dva provizorna groba na kojemu je muško ime pokrivalo municiju, a žensko nišanske sprave. Kada se 32. i 33. divizija vratila na ovaj dio kalničkog gorja — sve ih je dočekalo netaknuto!

Kako je materijal stizao u bunkere, tako se i opremao jedinicama i narodnooslobodilačkim odborima. Sve se evidentiralo, a i u najvećoj konspiraciji izdavalo. Ribnjačani su prihvaćali konje s kolima i odlazili po materijal i hranu do bunkera, jer za druge prolaza nije bilo.

PUŠKARI

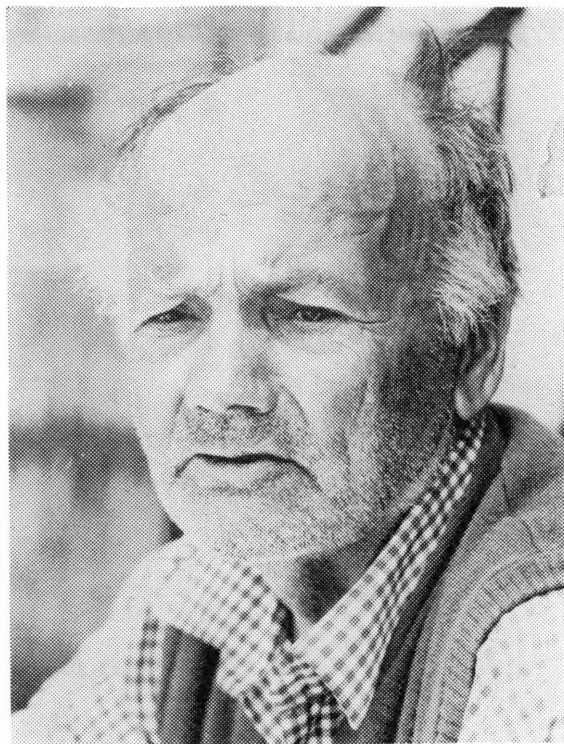
Koliko god se izdavalo materijala, još više je dolazilo. Kraj rata bunkeri su dočekali puni hrane i drugog materijala. Mjesec i pol dana nakon oslobođenja otpremalo se kolima u Komandu područja Varaždin.

— Malo je stradalo u bunkerima. Nešto žita, sedamdesetak koluta bakrene žice, sedam radio-stanica, dvije bale papira i drugih sitnica. To su našli Nijemci i ustaše u pet otvorenih bunkera. Ostale nikada nisu pronašli iako su često hodali uz njih. To je bila sreća. Da nije bilo ovih zemunica nastajali bi problemi u jedinicama i na oslobođenom teritoriju kojeg smo odavde opskrbljivali.

Danas o tim događajima priča Nikola Vujasinović — Komesar, koji je kraj rata dočekao u bunkeraškoj četi na mjestu komesara. Miloš je otišao od bunkeraša u proljeće 1944. godine, a zamijenio ga je Rudi Peran. Potom je za komesara došao Nikola Vujasinović, Ribnjačanin koji je od prvog dana znao što se skriva iza obližnjih brežuljaka.

Znali su to i ostali mještani. I čuvali su tajnu. Čak bi upozorili na one koji su dolazili u iskušenje da sami nešto uzmu. Jednom su posegli za litrom petroleja za lampaše kojega nije bilo ni za lijek. Umjesto njega naišli su na solnu kiselinu. Već drugog jutra Miloš je imao raport o sinočnjem događaju. Od samih mještana. Trojica Ribnjačana provela su mjesec dana u istražnom zatvoru, a jedan od njih još je ponio i rane po ustima od kiseline koju je povukao iz bačve umjesto petroleja.

Bunkeraška četa brojila je tridesetak boraca i to odabranih. Mnogi od njih nisu dočekali kraj rata, jer su prije toga odlazili u druge jedinice. Nikada za obične borce, već za komandni kadar. Bunkeraška četa bila je pokušana škola ratovanja.

Đuka Filipašić iz Duge Rijeke

U Ribnjak nije stizalo oružje samo da se pohrani, već često da se i popravi u partijskoj radionici. Puškarnica je formirana u srpnju 1943. godine.

Tog posla prihvatio se Đuka Filipašić, provjereni i obučeni puškar koji je dobro poznavao sve tajne svog zanata. No, trebalo je za radionicu alata, a i radnika. Kad su oslobođene Varaždinske Toplice Đukina je radionica napunjena brojnim alatom. Ubrzo su stigli i prvi pomagači. Izabrao ih je sam Đuka iz redova strojobravara, kovača i drugih zanatlija koji su se zatekli u jedinicama.

— Bili su to dobri stručnjaci. Što nisu znali naučili su uz mene. Kasnije su i sami radili oružje. A najviše ugrađivali pokidane dijelove. Na puškama su to bili izvlačaci, nišanske sprave, opruge.

Na te dane podsjeća se Đuka Filipašić. Na početku je boravio u kući Slavka Ostoića, pa potom Milisava Šuke. A kad je ova spaljena, puškarima nije preostalo drugo nego da se sele. Napustili su Ribnjak koji je u vrijeme slobodne Podravine živio životom velikog mjesta.

Pored puškara u njemu je radilo i dvadesetak postolara. Više su krpili nego radili novo, jer je vrijeme bilo takvo. A materijala je bilo na pretek. Samo je Filipašić iz oslobođene Danice dobio četiri kamiona alata i materijala!

— Povukli smo se tada u šumu nedaleko Ribnjaka. Na mjesto zvano Grabulin.

Đuka Filipašić i njegovi puškari nisu se više bavili samo oružjem. Prihvatili su se pilane. Trebalo je drva za bolnice u Grabinovcu i druge objekte. Ono malo što je Filipašić poznavao strojeve bilo je dovoljno da se prihvati novog posla.

U Grabulinu, gdje se ranije rijetko stizalo i kolima, nikla je nova pilana. Puškari su i dalje popravljali oružje, ali kad je trebalo sjeckirama su odlazili u šumu da ruše trupce. Drugi su ih rezali na gaterima.

— Nismo mogli ostati neprimjećeni. Znalo se da su partizani iz Vojakovačkog Osijeka dopremili pilanu. Ali gdje je postavljena? Danima su nadlijetali avionima. Nisu dugo otkrili. Kad su prelijetali iznad pilane prigušivao bi motor da se ne vidi para.

Đuki Filipašiću ustaše nisu davali mira. Dolazili su na domak Grabulinu, ali malo kada su se usudili i do pilane. Puškari su stalno držali stražu, odbijali vatrom svaki napad, a Đuka je i cijelu pilanu obavio žicama. Kao da je sve minirano. Tako su to neupućeni i shvaćali.

Bila je to već i industrija. Rezala se građa, daske i sve što je trebalo radnim jedinicama. A i drvo je bilo kvalitetno — birao je lugar i Đuka. Vodio se računa da se šuma rijeđi i dosta toga ostavi za sutra. Bilo je to slovo zakona lugara kojega su se svi pridržavali.

OSVETA

Đukini puškari i dalje nisu mogli bez Ribnjačana. Trebalo je dostavljati hranu, pomagati u poslovima, prevoziti drvo. Sve su to radili onako kako su se dogovorili preko narodnooslobodilačkog odbora.

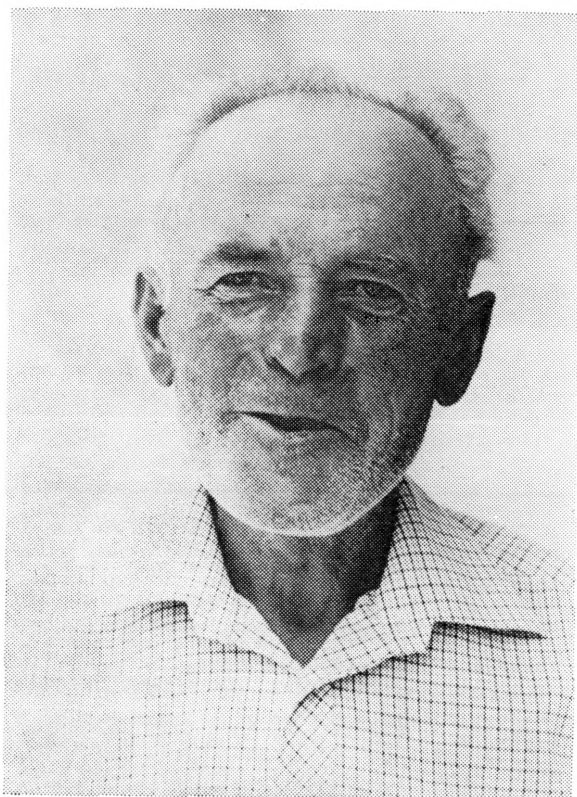
Tako sve do kraja rata, pa i prvih poratnih dana. Tada se radilo za obnovu zemlje. A na Kalniku je mnogo toga trebalo podizati i iz nova graditi — na zgaristima i ruševinama.

A ponajviše u samom Ribnjaku koji je više puta plaćao danak slobodi. Prvi puta krajem siječnja 1943. godine. Došle su ustaše iz Križevaca, na prolazu za Koprivnicu koja je još bila u rukama partizana. U prolazu su ostali osam dana, opljačkali cijelo selo i zapalili pet kuća. Izgorjeli su domovi Jove i Steve Ostoića, Milana i Milisava Šuke.

Ne bez razloga. U njima su bili ranjenici, apoteke, partizanske komande i puškarnica. A za to se doznalo. I nije bilo milosti.

Početak veljače Koprivnica je ponovo pala ustašama u ruke. Vraćali su ono što su izgubili i naplaćivali ljudskim životima. Kalničkim selima je prijetilo najgore. To su Ribnjačani sva-kodneвно i očekivali.

U pohode je krenula Bobanova »Crna legija«.

Nikola Vujasinović iz Ribnjaka

— Znali smo da dolaze. Ojačale su se jedinice kako bi odbile napad na selo i Kalnik. Međutim, Bobanovci su bili brojniji. Vidjelo se da nećemo moći održati položaj od strane Rasinjice. Pokupljeno je u selu sve što se moglo na brzinu i povukli smo se. Ostali su samo starci koji ne mogu pomoći i odmoći ni jednom ratu.

Danas tako govori Milan Šuka. Ali, za Bobanovce su i nepokretni, starošću skrhan Ribnjačani, bili najljući neprijatelji. Drugih se nisu mogli dokopati. Tada je započeo krvavi pir »crnolegijaša«.

Sijevale su kame po krevetima i zapećcima gdje su god starce zatekli. Umirali su Ribnjačani pod udarcima noža i u vatri vlastitih zgarista. Sedmero ih je još živih završilo u plamenom ognju, svjedočili su očevici.

Od 24 zatečena mještana, po nekima i 26, od gotovo ni jednog nisu pronađene kosti. Tek pokoja u zgaristu ribnjačkih domova koji su tog 7. travnja 1944. godine planuli. Od 33 kuća ostala je samo jedna. I tek poneki koš s kukuruzom. Sve drugo je odnijela vatrena stihija.

Crna Bobanova legija zavila je Kalnik u crno. Ribnjačane ponajviše. Za mnoge porodice, koje su umakle tog dana, povratka više nije bilo, jer se nije imalo gdje skrasiti. Poneki su se zavukli u podrumne koje je vatra jedine pošteđjela. Tu su nastavili živjeti, vječno spremni za bijeg u obližnje šume.

I tako cijele 1944. godine. Od borbe do borbe, koje na Kalniku nisu prestajale. Kalnik je bio trn u oku ustaša. Neosvojiv zbog svojih brda i šuma i živalji koja je znala i htjela prikriti desetine i čete partizana. Kalnik je bio simbol slobode i prkosa.

Ribnjačani i ostali su živjeli za njega.

Pa i onda kada su 20. prosinca, nadomak zime, uzimali pred neprijateljskom ofanzivom. Sve do Bačke. Otišle su gotovo sve ribnjačke porodice koje ionako nisu imale krova nad glavom. Otišle su da bi se ponovo vratile. Neki od njih tek kad je nadošla konačna sloboda.

A oni je i te kako cijene. Platili su je brojnim i ne malim žrtvama. Od 33 kućna broja, kasnije zgarišta, gotovo svako je dalo žrtvu. Dva poginula borca i 30 žrtava fašističkog terora. O njima danas govori spomen-ploča, Milani, Nikole, Steve i ostali preživjeli. I poneko zgarište koje još nije obnovljeno jer nije bilo muške ruke koja bi ga uzdigla.

Ribnjak ponovo živi svojim životom — od zemlje i za zemlju. Teško je naći kućni prag u kojemu je zasjedao Štab X. zagrebačkog korpusa, prvi narodnooslobodilački odbor, u kojemu je bila partizanska puškarnica. A i gdje su bili bunker, pilana.

Malo ih je koji to mogu pokazati jer su tek kasnije stasali u ovoj slobodi. A na tim mjestima nema spomen-obilježja. Sve ostaje na usmeno predaji.

A ne bi valjalo da se jednog dana zaboravi kako je Ribnjak živio za Kalnik!